

МАЙСТЭРНЯ НАСТАЎНІКА

Т. Ю. Аброськіна

Асновы моўнай культуры

2 клас

*Планы-канспекты па факультатывым курсе
для настаўнікаў устаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання*

Мінск

«Сэр-Віт»
2023

ПАВАЖАНЫЯ НАСТАЎНІКІ!

Прапануем вашай увазе распрацоўку курса факультатыўных заняткаў «Асновы моўнай культуры» ў 2-м класе, якая адпавядае праграме для 2-га класа ўстанова адукацыі, якія рэалізуюць адукацыйныя праграмы агульнай сярэдняй адукацыі, зацверджанай Пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 17.03.2020 № 28.

Мэта курса – павышэнне ўзроўню маўленчай культуры малодшых школьнікаў, выхаванне і ўзбагачэнне іх індывідуальнага маўленчага вопыту, развіццё моўнай асобы.

У 2-м класе вучні працягваюць знаёміцца з прыродай Беларусі, старажытнымі гарадамі, слухаюць народныя паданні. Пры гэтым пашыраецца слоўнікавы запас вучняў, мова ўзбагачаецца ўстойлівымі зваротамі, удасканалваецца тэхніка маўлення.

Асноўнымі метадамі навучання з’яўляюцца моўныя гульні, камунікатыўныя практыкаванні, слуханне, чытанне фальклорных і літаратурных тэкстаў, элементарны моўны аналіз тэкстаў, гутарка, завучванне на памяць невялікіх вершаў, драматызацыя і іншы.

Настаўнік мае права ўносіць пэўныя карэктывы ў змест і структуру заняткаў у залежнасці ад маўленчай падрыхтаванасці вучняў, узросту і псіхалагічных асаблівасцей, сфарміраванасці моўнай культуры.

Вучэбна-метадычны комплекс уключае планы-канспекты для настаўнікаў і рабочы сшытак з заданнямі для вучняў.

Планы-канспекты дапамогуць настаўніку правесці заняткі найбольш эфектыўна; спросцяць падрыхтоўку да заняткаў і сэканоміць час; будуць асновай, якую ён можа дапоўніць уласнымі, апрабаванымі прыёмамі і метадамі; дадуць магчымасць выбраць тыя прыёмы, якія падыходзяць менавіта для кожнай канкрэтнай групы вучняў.

Настаўніку вельмі важна ўважліва прааналізаваць узровень падрыхтаванасці вучняў, з якімі ён займаецца, каб не перабольшаваць колькасць заданняў і не спрашчаць матэрыял. Ён можа вар’іраваць аб’ём і складанасць матэрыялу, не абавязкова даваць для ўспрымання ўсе заданні, калі гэта перавышае магчымасці вучняў. Настаўнік павінен імкнуцца, каб работа на факультатыўных занятках прыносіла дзецям задавальненне, была цікавай і пасільнай.

Для рабочага сшытка падабраны багаты і разнастайны тэкставы матэрыял: частка твораў з’яўляюцца фальклорнымі, частка – аўтар-

скімі. Шматлікія заданні будуць садзейнічаць развіццю кемлівасці, логікі, гнуткасці мыслення, звязнай мовы дзяцей, а таксама ўзбагачэнню іх слоўнікавага запасу.

Яркія ілюстрацыі ў рабочым сшытку дадуць магчымасць задаволіць патрэбнасць вучняў у нагляднасці, будуць садзейнічаць глыбокаму разуменню моўнага матэрыялу. На працягу ўсяго года вядзеца актыўная работа са словамі, словазлучэннямі, сказамі. Многія заданні з'яўляюцца прапедэўтычнымі і даюць магчымасць на ўзроўні адчуванняў зразумець складаныя моўныя паняцці (сказ, словазлучэнне, словаўтварэнне, корань, блізкія па значэнні словы і г. д.).

Багаты арсенал фальклорных твораў дасць магчымасць далучыцца да моўных традыцый нашых продкаў, узбагаціць інтэлектуальны запас вучняў народнымі паданнямі, легендамі, легендарнымі казкамі.

У рабочым сшытку ёсць дастатковая колькасць заданняў, дзе дзеці могуць праявіць свае творчыя здольнасці, маляваць, расфарбоўваць, што не толькі дасць магчымасць для развіцця дробнай матарыкі кісці рукі, але і дазволіць ім адпачыць ад напружанай разумовай працы. Вельмі важна, каб вучням падабалася даведвацца новыя словы, узбагачаць свой слоўніковы запас, выказвацца на беларускай мове, улівацца ў моўную плынь.

Жадаем поспеху вам і вашым вучням!

Прыкладнае календарна-тэматычнае планаванне

№ п/п	Тэма заняткаў	Дата
	Мой зялёна-блакітны край	
1	Беларусь лясная	
2	У асеннім лесе	
3	Птушыныя песні	
4	Ляснымі сцяжынкамі	
5	Белавежская пушча	
6	Зубр – гаспадар Белавежскай пушчы	
7	Жывёлы беларускіх лясоў – героі беларускіх казак	
8	Жывёлы беларускіх лясоў – героі беларускіх казак	
	Мой зялёна-блакітны край	
9	Водныя прасторы Беларусі	
10	Беларусь рачная	
11	Беларусь азёрная	
12	Жывёлы рэк, азёр, балот у казках і паданнях	
13	Жывёлы рэк, азёр, балот у казках і паданнях	
14	Птушкі азёр і балот	
15	Жывёльны свет рэк і азёр: рыбы, ракі	
16	Беларускія крыніцы	
17	Абагульненне. Мой зялёна-блакітны край. Да пры- роды з любоўю і клопамат	

№ п/п	Тэма заняткаў	Дата
	Старажытная Беларусь	
18	Старажытныя часы. Плямёны: дрыгавічы, крывічы, радзімічы	
19	Жыццёвыя асновы. Агонь – крыніца жыцця	
20	Жыццёвыя асновы. Сонца, сонейка, свяці!	
21	Жыццёвыя асновы. Вада ў жыцці людзей	
22	Жыццёвыя асновы. Родная зямля	
23	Памяць пра легенды. Добрыя і злыя духі ў казках і паданнях	
24	Паселішчы Беларусі. Назвы гарадоў на карце Беларусі. Сталічныя гарады	
25	Паданні і легенды. Гербы беларускіх гарадоў	
26	Паданні і легенды. Гербы беларускіх гарадоў	
27	Абарончыя збудаванні на беларускай зямлі. Замкі і крэпасці. Іх значэнне ў старажытнасці і сучаснасці	
28	Абарончыя збудаванні на беларускай зямлі. Замкі і крэпасці. Іх значэнне ў старажытнасці і сучаснасці	
29	Міфы і легенды	
30	Асветнікі Беларусі. Ефрасіння Полацкая	
31	Асветнікі Беларусі. Кірыла Тураўскі	
32	Асветнікі Беларусі. Францыск Скарына. Значэнне ведаў у жыцці чалавека	
33	Асветнікі Беларусі. Сімяон Полацкі	
34	Абагульненне па тэме. Люблю цябе, мая Радзіма	

МОЙ ЗЯЛЁНА-БЛАКІТНЫ КРАЙ

Тэма 1. Беларусь лясная

Мэты: ствараць умовы для ўсведамлення вучнямі таго факта, што Беларусь – краіна, багатая лясамі; спрыяць развіццю кемлівасці і назіральнасці; садзейнічаць выхаванню разумення, што наша лясная краіна – радзіма ўсім людзям, якія жывуць у Рэспубліцы Беларусь, і яе трэба берагчы.

Ход заняткаў

I. Арганізацыйны этап

Настаўнік стварае пазітыўны настрой з дапамогай верша:

Зноў вясёлы наш званок	Станем вершы мы вучыць,
Запрашае на ўрок.	Гуляць, чытаць і гаварыць.
Роднай беларускай мовы	На занятках гэтых слаўных
Будзем спасцігаць асновы.	Нам цікава і забаўна.

II. Этап падрыхтоўкі да актыўнага і свядомага засваення ведаў

Настаўнік праводзіць гутарку пра тое, якая мова з'яўляецца беларусам роднай.

– Як называюцца факультатыўныя заняткі, на якія вы сёння прыйшлі?

– На якой мове мы імкнёмся размаўляць на гэтых занятках?

– Успомніце вершы, якія мы вывучылі на занятках па «Асновах моўнай культуры» ў мінулым годзе. (Дзеці расказваюць 3-4 вершы або загадкі).

Настаўнік паведамляе дзецям тэму заняткаў і просіць выказаць думку, пра што сёння пойдзе гутарка.

Заданне 1 (с. 4¹). Настаўнік просіць вучняў адгадаць загадкі, падказка ёсць у рабочым шшытку.

¹ Тут і далей пададзены старонкі рабочага шшытка: Аброськіна, Т. Ю. Асновы моўнай культуры : 2-і клас : рабочы шшытак : дапаможнік па факультатыўных занятках для вучняў устаноў сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання / Т. Ю. Аброськіна. – Мінск : Сэр-Віт, 2023. – 84 с. : іл. – (Школьная праграма).

Семсот муляроў
зрабілі дом без вуглоў.
З народнага.

З-пад мохавай сховы
Павысоўвалі хлопцы галовы.
Хто не ідзе – іх вітае.
З сабой забірае.

У. Карызна.

– Падумайце, дзе можна ўбачыць гэтыя прадметы.

III. Этап засваення новых ведаў

Настаўнік паведамляе, што сёння гутарка пойдзе пра лес і яго жыхароў. Дзеці не толькі павінны будуць паказаць і папоўніць свае веды пра лес, але і вывучыць на памяць верш.

Заданне 2 (с. 4). Настаўнік арганізуе разгляд вучнямі карты Беларусі.

- Які колер пераважае на карце?
- Чаму мастак ужыў зялёны колер?

Настаўнік паведамляе, што 40 % тэрыторыі Беларусі заняты лясамі (гэта можна ўбачыць на дыяграме ў рабочым сшытку).

Заданне 3 (с. 5). Настаўнік просіць дзяцей разгледзець малюнку, пералічыць жывёл, якія ёсць на малюнках, і складзі кластар «Жывёльны свет беларускага лесу» (для гэтага трэба злучыць ілюстрацыю жывёлы са словам «лес»).

- Якая жывёла аказалася лішняй?
- Якіх яшчэ звяроў, што жывуць у беларускіх лясах, вы ведаеце?

Настаўнік прапануе заданне: апісаць жывёлу з кластара па плане (план запісаць на дошцы).

План

1. Памер (вялікі, сярэдні, малы).
2. Форма галавы (круглая, выцягнутая).
3. Чым пакрыта цела жывёлы (поўсць, іголка, шчацінне), іх колер?
4. Ці ёсць рогі, капыты, кіпцюры?
5. Чым харчуецца (травяедная, драпежная, змешанага тыпу харчавання)?
6. Асаблівасці паводзін.

Настаўнік (пры наяўнасці часу) можа паведаміць дзецям цікавую інфармацыю.

Слова настаўніка

Кабан – усёдная жывёла. Рацыён складаецца з расліннасці – гэта клубні, карэнне, плады, жалуды, насенне, арэхі, ягады, грыбы; зімой – кара дрэў, парасткі. Таксама можа ўжываць чарвякоў, малюскаў, жаб, яшчарак, змей, грызуноў, насякомых, яйкі птушак, рыбу.

Вожык актыўны ў начны час. Гнёзды будзе ў кустах, ямах, пячорах, но-рах грызуноў або ў каранях дрэў. Лінка ў звычайных вожыкаў адбываецца марудна, вясной або восенню. У сярэднім за год мяняецца толькі адна ігла з трох. Кожная іголка расце 12–18 месяцаў. Звычайныя вожыкі вельмі хутка бегуюць, умеюць плаваць і скакаць. З наступленнем замаразкаў вожыкі ўпадаюць у спячку. Гэта ўсёдная жывёла. Вожык харчуецца насякомымі, вусенямі, смаўжамі, чарвякамі, мышамі і жабамі. З раслін можа есці ягады і садавіну.

– Што было новым, чаго вы яшчэ не ведалі дагэтуль?

Настаўнік прапануе запісаць тых жывёл беларускага лесу, якіх яшчэ ведаюць дзеці.

Фізкультмінутка. Настаўнік прапануе ўспомніць верш **Т. Мельчанка**, выконваючы рухі ў адпаведнасці з тэкстам.

Птушак позніх караваны
Адлітаюць зноў за свет.
Восень лісцікам крамяным
Ім махае сумна ўслед.

Т. Мельчанка.

Заданне 4 (с. 5). Настаўнік прапануе дзецям паслухаць урывак з апавядання **А. Бадака «Маленькі чалавек у вялікім свеце»** і адказаць на пытанні:

– З якой мэтай вы можаце пайсці ў лес з мамай і татам?

– Каму належыць лес?

Дзеці чытаюць урывак напauголасу (жужжачае чытанне).

– Ці любіце вы наведваць лес?

– З кім вы туды ходзіце?

– У якую пару года вам падабаецца быць у лесе і чаму?

Далей настаўнік прапануе прачытаць урывак у парах.

– Якая галоўная думка твора? (*Да лесу трэба адносіцца беражліва.*)

– Калі лес дорыць нам столькі падарункаў?

Заданне 5 (с. 6). Настаўнік прапануе вучням пазнаёміцца з вершам **П. Глебкі «Лось»**.

Праводзіцца слоўнікавая работа над словамі «цырульня» і «волат» (на ілюстрацыях у рабочым сшытку). Асобна тлумачыцца слова «цыбаты».

Цыбаты – высокі і тонкі, звычайна даўганогі.

Настаўнік прапануе вывучыць на памяць урывак з верша **П. Глебкі «Лось»** (2 слупкі). Пасля першага чытання настаўніка дзеці адказваюць на пытанні:

- Што перашкаджала ласю?
- Куды ён вырашыў накіравацца?
- Чаму яму не ўдалося падстрыгчы рогі?
- Які настрой выклікаў верш і чаму?
- Што вас насмяшыла?

Настаўнік арганізуе завучванне першых двух слупкоў твора (калі дазваляе час) рознымі спосабамі: дагаворванне радка да канца, адзін рад дзяцей пачынае радок, а другі рад дагаворвае, праз радок.

Фізікультмінутка. Вучні паказваюць, як лось ходзіць па лесе, як яму замінаюць рогі.

IV. Этап замацавання новых ведаў

Заданне 6 (с. 6). Настаўнік прапануе скласці прыказкі пра лес, у якіх пераблыталіся словы, і растлумачыць значэнне гэтых прыказак.

Заданне 7 (с. 7). Пасля дзеці разфарбоўваюць лясныя расліны і расказваюць, калі іх можна ўбачыць (вясной, летам, восенню). Прагаворваюць, што агурок лішні, таму яго не трэба расфарбоўваць.

Падагульняльная гутарка:

- Колькі лесу на тэрыторыі Беларусі?
- Што новага вы даведаліся пра жывёл лесу?

Вучні паўтараюць урывак з верша **П. Глебкі «Лось»**.

Вучні ацэньваюць сваю работу з дапамогай табліцы.

ЗМЕСТ

Паважаныя настаўнікі!	3
Прыкладнае календарна-тэматычнае планаванне.....	5

МОЙ ЗЯЛЁНА-БЛАКІТНЫ КРАЙ

Тэма 1. Беларусь лясная	7
Тэма 2. У асеннім лесе	11
Тэма 3. Птушыныя песні	13
Тэма 4. Ляснымі сцяжынкамі	16
Тэма 5. Белавежская пушча.....	19
Тэма 6. зубр – гаспадар Белавежскай пушчы.....	22
Тэма 7. Жывёлы беларускіх лясоў – героі беларускіх казак	26
Тэма 8. Жывёлы беларускіх лясоў – героі беларускіх казак	28

МОЙ ЗЯЛЁНА-БЛАКІТНЫ КРАЙ

Тэма 9. Водныя прасторы Беларусі	32
Тэма 10. Беларусь рачная	34
Тэма 11. Беларусь азёрная	38
Тэма 12. Жывёлы рэк, азёр, балот у казках і паданнях	40
Тэма 13. Жывёлы рэк, азёр, балот у казках і паданнях	44
Тэма 14. Птушкі азёр і балот	47
Тэма 15. Жывёльны свет рэк і азёр: рыбы, ракі	50
Тэма 16. Беларускія крыніцы	53
Тэма 17. Абагульненне. Мой зялёна-блакітны край. Да прыроды з любоўю і клопатам	56

СТАРАЖЫТНАЯ БЕЛАРУСЬ

Тэма 18. Старажытныя часы. Плямёны: дрыгавічы, крывічы, радзімічы	59
Тэма 19. Жыццёвыя асновы. Агонь – крыніца жыцця	61
Тэма 20. Жыццёвыя асновы. Сонца, сонейка, свяці!	64
Тэма 21. Жыццёвыя асновы. Вада ў жыцці людзей	66
Тэма 22. Жыццёвыя асновы. Родная зямля	68
Тэма 23. Памяць пра легенды. Добрыя і злыя духі ў казках і паданнях	71
Тэма 24. Паселішчы Беларусі. Назвы гарадоў на карце Беларусі. Сталічныя гарады	74
Тэма 25. Паданні і легенды. Гербы беларускіх гарадоў	76
Тэма 26. Паданні і легенды. Гербы беларускіх гарадоў	79

Тэма 27. Абарончыя збудаванні на беларускай зямлі. Замкі і крэпасці. Іх значэнне ў старажытнасці і сучаснасці	81
Тэма 28. Абарончыя збудаванні на беларускай зямлі. Замкі і крэпасці. Іх значэнне ў старажытнасці і сучаснасці	84
Тэма 29. Міфы і легенды	88
Тэма 30. Асветнікі Беларусі. Ефрасіння Полацкая	91
Тэма 31. Асветнікі Беларусі. Кірыла Тураўскі	95
Тэма 32. Асветнікі Беларусі. Францыск Скарына. Значэнне ведаў у жыцці чалавека	98
Тэма 33. Асветнікі Беларусі. Сімяон Полацкі	102
Тэма 34. Абагульненне па тэме. Люблю цябе, мая Радзіма	104
Спіс выкарыстаных крыніц	107